

Eksperyment i inwestycja się udały. Teraz należy dołożyć wszelkich starań, aby nasza współpraca, a także inne, podobne polsko-niemieckie projekty, mogły się rozwijać; aby odgórna polityka nie przysłoniła inicjatyw obywatelskich, które są zaprzeczeniem wizerunku pogarszających się stosunków polsko-niemieckich.

MAGDALENA TOMASZEWSKA

MAGDALENA ZIÓLEK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dział Programów Międzynarodowych i Współpracy z Zagranicą

DOM WSPÓLPRACY POLSKO-NIEMIECKIEJ

Rozumieć i być rozumianym to podstawowe potrzeby człowieka, których spełnienie jest szczególnie ważne tam, gdzie spotykają się i wspólnie żyją różne grupy narodowościowe. Istotne jest, aby to międzykulturowe spotkanie przyczyniało się do wzajemnego zrozumienia różnych grup ludności i budowało wspólną przyszłość na zasadzie wzajemnego szacunku partnerów oraz chęci wzajemnego współdziałania.

Śląsk, jako wielokulturowy obszar pogranicza, stanowi przestrzeń nieustannego przenikania się i przepływu idei, odmiennych spojrzeń na świat oraz elementów tradycji, odgrywających szczególną rolę w tworzeniu wspólnego polsko-niemieckiego dziedzictwa kulturowego. Doniosłość kwestii kształtowania wzajemnych dobrych interkulturowych relacji dostrzegł były prezydent Republiki Federalnej Niemiec Roman Herzog, który podczas uroczystości otwarcia Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej (DWPN) w 1998 r. w następujący sposób określił znaczenie nowo powstałej instytucji: „Dom dla Niemców, Polaków oraz innych przyjaciół i sąsiadów, który służy dialogowi o tym, skąd pochodzimy, gdzie jesteśmy i dokąd zmierzamy”. Ta wypowiedź stała się inspiracją do aktywnej i wieloaspektowej działalności tego utworzonego prawie 10 lat temu związku stowarzyszeń.

Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, jedna z najprężniejszych organizacji pozarządowych na Górnym Śląsku, już dziesiąty rok działa na rzecz wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego, rozwijania dobrych stosunków polsko-niemieckich na bazie postanowień Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 r. między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec. Propaguje międzynarodowe standardy ochrony praw mniejszości narodowych, dialog interkulturowy między mniejszością a większością, zachowanie wielokulturowego dziedzictwa Górnego Śląska i jego kultury, rozwój samorządności, budowanie społeczeństwa obywatelskiego, wreszcie – ciągle wspieranie integracji Polski z Unią Europejską we współpracy z mniejszością niemiecką. Nasza

organizacja jest pierwszym stowarzyszeniem zrzeszającym polskie i niemieckie organizacje i instytucje, które w ramach tej jedynej w swoim rodzaju ponadpartyjnej inicjatywy połączyły swoje doświadczenia i umiejętności, swoje zasoby finansowe i ludzkie w jednym związku stowarzyszeń, tworząc pierwszą polską bilateralną organizację, działającą zgodnie z zasadą „siła we wspólnocie, razem jesteśmy w stanie zdziałać więcej”.

Siedziby DWPN znajdują się w Gliwicach i Opolu. Przy Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej w Gliwicach działa także Centrum Europejskie, które zostało uroczystie otwarte 14 grudnia 1999 r. w obecności m.in. głównego negocjatora ze strony rządu RP z Komisją Europejską ministra Jana Kułakowskiego, który podczas otwarcia powiedział: „Jestem głęboko przekonany, że współpraca polsko-niemiecka jest jednym z zasadniczych elementów integracji europejskiej i budowania Unii Europejskiej. Wydaje mi się, że współpraca polsko-niemiecka nadaje integracji jakiś nowy wymiar, jakąś nową dynamikę”.

Centrum Europejskie podejmuje wiele inicjatyw skierowanych do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, ale przede wszystkim do młodego pokolenia, pobudzając młodzież do aktywnego uczestnictwa i współdziałania. Wiele projektów kierujemy właśnie do młodych Polaków i Niemców, zachęcając ich do podjęcia wysiłku zrozumienia odmiennej kultury oraz inspirując podejmowanie wspólnych inicjatyw integracyjnych na płaszczyźnie międzykulturowego dialogu.

Kooperacja partnerów polskich i niemieckich w ramach DWPN bierze swój początek z pięcioletniej działalności w Fundacji im. Friedricha Eberta. W ramach związku stowarzyszeń współpracują następujące polskie i niemieckie instytucje i organizacje:

ze strony polskiej:

- Związek Towarzystw Społeczno-Kulturalnych Niemców w Polsce,
- Regionalna Izba Gospodarcza w Katowicach,
- Regionalne Towarzystwo Polsko-Niemieckie z siedzibą w Gliwicach,
- Klub Samorządowy w Leśnicy,
- Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Gliwicach,
- Niemieckie Towarzystwo Oświatowe,
- Stowarzyszenie dla Współpracy na rzecz Energetyki Regionalnej,
- Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP;

ze strony niemieckiej:

- Towarzystwo Niemiecko-Polskie, Zarząd Federalny,
- Fundacja im. Friedricha Eberta,
- Fundacja im. Friedricha Naumanna.

Statutowymi celami Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej są:

- Wspieranie i pogłębianie przyjaznych stosunków polsko-niemieckich we współpracy z organizacjami i instytucjami mniejszości niemieckiej w Polsce, która

jako naturalny pomost między narodami polskim i niemieckim wnosi cenny wkład do życia ich społeczeństw; wspieranie mniejszości niemieckiej i jej dialogu z większością polską.

– Popularyzacja wiedzy i inicjowanie wspólnych przedsięwzięć w zakresie: nauki, kultury, historii, gospodarki, społeczeństwa i polityki obu krajów oraz propagowanie, zwłaszcza wśród młodego pokolenia, postaw wzajemnego zrozumienia i współpracy; dialog interkulturowy i działania na rzecz odkrywania i pielęgnowania wielokulturowych tradycji Górnego Śląska z uwzględnieniem także niemieckiego dziedzictwa kulturowego regionu.

– Współpraca w zakresie budowania społeczeństwa obywatelskiego; niwelowanie uprzedzeń i stereotypów; współpraca w zakresie umacniania i rozwoju samorządności i decentralizacji oraz transformacji systemu gospodarczego i społecznego (restrukturyzacja Górnego Śląska).

– Działania w zakresie współpracy interregionalnej mające na celu rozwój lokalnych i regionalnych społeczności, jak również działania na rzecz dynamizacji procesu aktywnego członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej realizuje projekty edukacyjne i informacyjne typu: konferencje, seminaria, szkolenia, warsztaty, wyjazdy informacyjne, publikacje, konkursy itp. Adresatami i partnerami tych działań są samorządy terytorialne, organizacje pozarządowe, młodzież, mniejszość niemiecka, dziennikarze, środowiska nauki, polityki, kultury. Przedsięwzięcia adresowane do młodzieży i realizowane we współpracy z nią zajmują priorytetowe miejsce w działalności DWPN.

W blisko 200 projektach realizowanych rocznie przez ponad dziesięciu etatowych menedżerów projektów bierze udział ok. 15 tys. osób – można więc bez wątplenia stwierdzić, iż Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej należy do jednej z największych pozaszkolnych instytucji społeczno-kulturowo-edukacyjnych w Polsce. Dom jest miejscem spotkań wszystkich grup społecznych, zainteresowanych kulturą niemiecką i wielokulturowym dziedzictwem Górnego Śląska, wspierających dialog polsko-niemiecki nie tylko na płaszczyźnie społeczno-politycznej. Dlatego edukacja obywatelska, tworzenie zinstytucjonalizowanych struktur dialogu, przełamywanie meandrów historii regionalnej oraz wspieranie polskich organizacji pozarządowych, zaangażowanych w szeroko pojętą edukację obywatelską i kulturalną, – to główne zadania, jakie przed sobą stawia ta organizacja.

Pragniemy przedstawić kilka przykładowych projektów DWPN – już zrealizowanych, cyklicznych, a także tych, nad którymi aktualnie pracujemy. Przedstawiają one szeroki i różnorodny profil naszej działalności; zawsze staramy się działać kompleksowo i umożliwiać spojrzenie na akcentowane przez nas kwestie z wielu perspektyw – mają one przecież służyć polsko-niemieckiemu dialogowi z dostrzeganiem elementów wspólnych, ale i poszanowaniem odmiennych.

Istotnym celem działalności Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej jest przedstawianie historii lokalnej Górnego Śląska. Dążymy do tego, aby była ona

prezentowana w sposób rzetelny i wolny od kulturowych stereotypów i uprzedzeń. W totalitarnej Polsce propaganda państwowa przez ponad 40 lat przedstawiała historię Niemiec i stosunków polsko-niemieckich w sposób skrajnie negatywny i jednostronny. Szczególnie dotyczyło to terenów, które po II wojnie światowej odłączono od Niemiec i przyłączono do Polski. Przed obecnymi mieszkańcami tych ziem ukrywano jej wielokulturową przeszłość, która przez wieki pozostawała pod silnymi wpływami niemieckimi. Nieznajomość historii wśród większości mieszkańców regionu negatywnie wpływa na ich stosunek do mniejszości niemieckiej. Ponadto uniemożliwia pozytywną identyfikację z regionem i jest przeszkodą w wytworzeniu się wspólnej tożsamości regionalnej. Projekt DWPN ma przeciwdziałać myśleniu w kategoriach wrogości, które odcisnęło się głębokim piętnem w świadomości ludzi. Społeczeństwu polskiemu, a w szczególności społecznościom zamieszkującym dawne tereny niemieckie, prezentowany jest krytyczny i kompleksowy obraz przeszłości, uwzględniający przede wszystkim kulturową różnorodność Śląska, Pomorza, Warmii i Mazur. Realizacja projektu dotyczącego historii lokalnej koncentruje się przede wszystkim na Górnym Śląsku. Organizatorami przedsięwzięcia są, oprócz naszej instytucji, władze samorządowe, uczestniczących w projekcie powiatów, miast i gmin oraz lokalne koła mniejszości niemieckiej (DFK) z danego regionu lub miejscowości. Projekt ma formę spotkań – wykładów oraz dyskusji panelowych, poświęconych wybranym tematom ustalonym przez partnerów projektu, odbywających się w gminie, mieście lub powiecie, uczestniczącym w projekcie. Oprócz spotkań organizowane są również konkursy dla dzieci i młodzieży oraz wycieczki historyczno-krajoznawcze, aby atrakcyjną formą zachęcić także młodych ludzi do poznawania historii swojej małej ojczyzny. Ponadto mają miejsce międzynarodowe i regionalne konferencje naukowe. Główną kwestią oraz przedmiotem dyskusji jest – w szerokim tego słowa znaczeniu – przyszła rola niemieckiego dziedzictwa kulturowego na dawnych niemieckich, obecnie polskich terenach. Podstawowe założenie brzmi, iż rozwój cywilizacyjny, kulturowy oraz gospodarczy bez odniesienia do korzeni historycznych nie jest możliwy. W związku z tym nasuwa się pytanie: jakie średnio- i długofalowe skutki dla stosunków polsko-niemieckich miałyby dalsze przemilczanie niemieckiej historii tych ziem? Poprzez przełamywanie meandrów historii w odniesieniu do dawnych terenów niemieckich, leżących na wschód od linii Odry i Nysy, przekazujemy wielostronny, naznaczony także niemiecką kulturą, obraz przeszłości, który jednocześnie wolny jest od wątków ideologicznych i nacjonalistycznych. W ten sposób pragniemy również wpłynąć na zwiększenie akceptacji dla mniejszości niemieckiej wśród społeczeństwa polskiego. Podczas realizacji naszego projektu koncentrujemy się przede wszystkim na wydarzeniach z historii Śląska w XX w. Zajmujemy się tematyką powstań śląskich, kwestiami związanymi z podziałem Górnego Śląska w okresie międzywojennym i jego skutkami, sytuacją Śląska w okresie przejścia władzy przez narodowych socjalistów. Poruszamy również zagadnienia dotyczące wkroczenia Armii Czerwonej w 1945 r., ucieczki ludności przed frontem, wypędzeń

i przesiedleń oraz represji w stosunku do ludności autochtonicznej na Śląsku w okresie po II wojnie światowej, inicjując wspieranie otwartej dyskusji społecznej na tematy będące przez dziesięciolecia tabu. Ważnym punktem projektu jest prezentacja niemieckiego dziedzictwa kulturowego oraz historii lokalnej i regionalnej, poczynsz od średniowiecza aż do współczesności, ze szczególnym uwzględnieniem historii i kultury niemieckiej celem jej ożywienia, pielęgnowania i ocalenia od zapomnienia.

DWPN dąży do wzmocnienia poczucia więzi łączących ludzi żyjących na Śląsku z ich „małą ojczyzną”. Odnosi się to przede wszystkim do tej grupy mieszkańców, która została przymusowo przesiedlona z dawnych wschodnich terenów Polski w ramach akcji prowadzonej pod koniec lub po zakończeniu wojny, równoległe do wypędzenia Niemców ze Śląska. Ludzie ci nagle i wbrew własnej woli skonfrontowani zostali z nową rzeczywistością i światem, którego niemiecka przeszłość była widoczna na każdym kroku. Tak więc przesiedleńcy, szczególnie ci przybyli ze Wschodu, ze względu na całkowity brak regionalnej polityki integracyjnej w czasach komunistycznego reżimu mogli – lub chcieli – jedynie w niewielkim stopniu identyfikować się ze swoim nowym miejscem zamieszkania. W konsekwencji wśród przybyszy i ich potomków zrodził się niepełny obraz nowych stron rodzinnych oraz ich autochtonicznych mieszkańców. Natomiast Ślązakom, którzy po 1945 r. pozostali w swojej małej ojczyźnie i uchodzili za Niemców, zabroniono w całym okresie PRL pielęgnowania swego języka i tradycji kulturalnych. System centralistyczny zwalczał, dławił i deprecjonował cechy i odrębności regionalne. Postępujący proces decentralizacji Polski oraz wprowadzenie w 1998 r. samorządu na szczeblach powiatowym i regionalnym stanowi podstawę do odkrywania, odbudowywania i kształtowania tożsamości regionalnych w poszczególnych regionach kraju. Potrzeba i dążenie do poznania i zaakceptowania specyficznej tożsamości regionalnej – w kontekście „transferu ludności” z lat 1945-1947 – są szczególnie widoczne na Śląsku.

Projekt – Historia lokalna na przykładzie wybranych powiatów, miast i gmin promuje budowanie więzi lokalnych i regionalnych oraz kreowanie nowej tożsamości regionalnej. Ważnym celem projektu jest wspieranie przebiegających aktualnie w Polsce procesów służących integracji i konstruktywnemu współdziałaniu różnych grup etnicznych w regionie. W szczególności chodzi o wspieranie aktywnego uczestnictwa w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym regionu pozostającej na tych ziemiach – wbrew zawirowaniom politycznym i historycznym – mniejszości niemieckiej. Nie możemy zapominać, że żyjące w Polsce różne grupy etniczne i wyznaniowe mają możliwość otwartego przyznawania się do swoich korzeni dopiero od momentu polityczno-gospodarczego przełomu z początku lat 90. XX w. Owo przyznawanie się do własnej przeszłości i zajmowanie się nią stanowią dla rodzimych mieszkańców Śląska nie tylko ważną sprawę osobistą, lecz przede wszystkim warunek otwartej i aktywnej współpracy na rzecz kształtowania wspólnej przyszłości z ludnością osiadłą tu po II wojnie światowej.

Realizacja projektu pt. Historia lokalna na przykładzie wybranych powiatów, miast i gmin objęła do tej pory kilkadziesiąt śląskich powiatów, gmin i miast. W jej ramach odbyło się również wiele regionalnych i międzynarodowych konferencji, m.in. na temat nauczania historii na terenach mieszanych etnicznie, plebiscytu na Górnym Śląsku w 1921 r., wybitnych Katowiczian i Niemców związanych z Gliwicami, specyfice pogranicznej tożsamości regionalnej Śląska, mitów i faktów dotyczących *Volksdeutschów* w Polsce, Francji, na Węgrzech i w Czechosłowacji.

Jednym z nowatorskich i ostatnio najbardziej interesujących tematycznie projektów Domu, realizowanym od czerwca 2006 r., jest stworzenie i prezentacja wystawy pt. Górnoślązacy w polskiej i niemieckiej piłkarskiej reprezentacji narodowej – wczoraj i dziś. Sport i polityka na Górnym Śląsku w XX wieku. Wystawa od momentu wernisażu na Stadionie Śląskim w Chorzowie cieszy się niesłabnącą popularnością wśród mieszkańców województwa śląskiego i opolskiego; towarzyszy jej publikacja o tym samym tytule, która stanowi integralną część projektu. Multimedialnym uzupełnieniem jest najnowsza produkcja filmowa DWPN i Anteny Górnośląskiej – film dokumentalny *Alfabet Gerarda Cieślika*.

Wystawa (przygotowana jednocześnie w języku polskim i niemieckim) przedstawia zawiłe dzieje górnośląskich piłkarzy w XX w. Jest ona próbą ukazania powikłanej historii Górnego Śląska oraz jego mieszkańców i stosunków polsko-niemieckich w odmiennej formie, bo przez pryzmat historii sportu na Górnym Śląsku. Wystawa i publikacja mają na celu przede wszystkim przypomnieć lub pogłębić świadomość, jak wiele sportowych talentów urodziło się i wychowało na górnośląskiej ziemi, a potem – z uwagi na zawiłość i specyfikę górnośląskiej historii – grało w reprezentacjach narodowych zarówno Polski, jak i Niemiec. Legendarni gracze, tacy jak Ernst Wilimowski (Pradella), Gerard Cieślik czy Ernst Pohl, a także dzisiejsi piłkarze-Górnoślązacy – np. Miroslav Klose i Lukas Podolski – symbolizują nie tylko losy Górnego Śląska, ale i samych Górnoślązaków. Wystawa pokazuje światowej rangi piłkarzy, których wydarzenia polityczne niejednokrotnie zmuszały do dokonywania najtrudniejszych wyborów – sportowych i życiowych. Osiągnięcia piłkarskie śląskich futbolistów w świetle zawieruchy XX w. są wielce pouczającą lekcją historii regionalnej i lokalnej. Spojrzenie na historię Górnego Śląska z szerszej, europejskiej perspektywy, do czego zachęca prezentowana wystawa, pomoże zrozumieć szeroki kontekst kulturowy zagadnień związanych z problemem tożsamości regionów pogranicza.

W ramach wystawy zaprezentowaliśmy górnośląski *Wunderteam*, drużynę piłkarskich gwiazd, którym nigdy nie było dane wystąpić razem na boisku. I to nie tylko dlatego, że kariery wybranych przez nas zawodników przypadły na różne okresy. Również dlatego, że piłkarze ci byli – względnie są – obywatelami zarówno Polski, jak i Niemiec – państw, których sąsiedztwo przez dużą część minionego stulecia nacechowane było konfliktami. Jednak naszym zamysłem jest nie tylko przedstawienie pochodzących z Górnego Śląska mistrzów świata, medalistów

mundiali i gwiazd międzynarodowych boisk, lecz także tych, którzy ze względu na upływający czas i wydarzenia historyczne nie są dziś szerzej znani nawet we własnym regionie. Do tej pory wystawa prezentowana była m.in. w: Chorzowie, Katowicach, Kamieniu Śląskim, Opolu, Gliwicach i Strzelcach Opolskich. W przyszłym roku pokazemy ją w Niemczech.

Film Michała Smolorza *Alfabet Gerarda Cieślaka* stanowi uzupełnienie tej wystawy. Gerard Cieślak jest jedną z najwybitniejszych postaci w dziejach górnośląskiego futbolu. Dzięki swoim spektakularnym sportowym dokonaniom, nietuzinkowej osobowości oraz przywiązaniu do barw swojego ukochanego klubu – Ruchu Chorzów – stał się legendą już za życia. Wiosną 2007 r. świętował osiemdziesiątą rocznicę swoich urodzin. Stało się to świetną okazją do przypomnienia jego piłkarskiego dorobku oraz zaprezentowania innych znakomitych górnośląskich futbolistów, tworzących pełną sukcesów historię tej dyscypliny sportu w regionie. W tym celu M. Smolorz, reżyser filmu i autor jego scenariusza, wybrał się wraz z Gerardem Cieślakiem w podróż śląskim tramwajem, aby zobaczyć miejsca związane z najwybitniejszymi górnośląskimi zawodnikami oraz historią piłki nożnej na Śląsku. Odwiedzili największe miasta regionu, w których legendarny napastnik „niebieskich” opowiada m.in. o Erneście Wilimowskim, Włodzimierzu Lubańskim i Erneście Pohlu. Jazda tramwajem przez górnośląskie miasta pozwoliła również spojrzeć na dawny i współczesny Śląsk przez pryzmat sportowych wydarzeń i anegdot opowiadanych przez głównego bohatera filmu. Nieprzypadkowo podróż odbywa się tramwajem, był on bowiem najbardziej wymownym symbolem podziału Górnego Śląska na część niemiecką i polską w okresie międzywojennym. Podczas trasy popularną „baną” pasażerowie kilkakrotnie przekraczali polsko-niemiecką granicę, która dzieliła ulice, place, a nawet prywatne posesje. Podobnie skomplikowane były losy miejscowej ludności pogranicza, w tym także piłkarzy, którzy występowali zarówno w barwach polskich, jak i niemieckich klubów oraz narodowych reprezentacji. Fascynacja futbolem łączyła jednak Ślązaków po obydwu stronach granicy.

Niezwykle istotnym wydarzeniem była dwukrotna wizyta na Górnym Śląsku urodzonego w Zabrze, obecnie mieszkającego na Teneryfie, Horsta Eckerta – znanego na całym świecie jako Janosch. Nasz gość zyskał międzynarodową sławę jako autor i ilustrator książek dla dzieci oraz powieści dla dorosłych. Ponad 300 jego książek, przetłumaczonych na wiele języków świata, ciągle wydawanych jest w wielkich nakładach. Zachwycają się nimi miliony małych i dużych czytelników. Janosch jest twórcą takich bestsellerów jak *Ach, jak cudowna jest Panama* czy kultowej powieści o Górnym Śląsku *Cholonek, czyli dobry Pan Bóg z gliny*. Najbardziej znaczącym dziełem Janoscha w kontekście pogranicznej górnośląskiej tożsamości oraz wzajemnych relacji Polaków i Niemców jest właśnie *Cholonek...* Książka opowiada o życiu mieszkańców Górnego Śląska w latach 30. i 40. XX w. *Cholonek* to realistyczna opowieść o (ko)egzystencji górnośląskich mieszkańców

familoków, a zarazem portret historii, która przetoczyła się po kawałku ziemi między Polską a Niemcami. Janosch nasycił ją jednak specyficznym humorem, który buduje dystans nawet w najstraszniejszych chwilach wojny i powojennych wysiedleń.

Cholonek doczekał się adaptacji teatralnej, której współproducentem jest DWPN. Światowa prapremiera przedstawienia miała miejsce w 2004 r. w Katowicach w Teatrze Korez i była niezwykle wydarzeniem kulturalnym. Spektakl docenili nie tylko widzowie (zawsze komplet widzów); przedstawienie zostało uhonorowane prestiżową nagrodą Złota Maska w kategorii „spektakl roku” oraz „najlepsza rola kobieca”. Dodatkowo współreżyserujący spektakl, wraz z Mirosławem Neinertem, Robert Talarczyk otrzymał nagrodę za całokształt pracy twórczej. Do tej pory *Cholonek* wg Janoscha grany był m.in. w: Zabrze, Katowicach, Chorzowie, Mikołowie, Raciborzu, Bielsku-Białej, Strzelcach Opolskich, Kamieniu Śląskim, we Wrocławiu i w Warszawie, a także w Stuttgarcie. Od początku *Cholonek* budził spore kontrowersje, wywołując z jednej strony nostalgię, a z drugiej oburzenie i zarzut, iż to prowokacja – która w porównaniu z idealizującymi Górny Śląsk dziełami Kutza – przedstawia Śląsk prymitywny. Jednak sam Kutz o spektaklu mówi jako „objawieniu” i „teatralnym cudzie” („Gazeta Wyborcza” 29 X 2004), natomiast Aleksandra Czapła tak pisała o przedstawieniu: „To spektakl niezwykle. Drugiego takiego nie grają w żadnej innej części Polski. Grany gwara, choć prawdę mówiąc – nie grany, co ‘wygodany’ autentycznie i bez zgrzytów” („Gazeta Wyborcza” 18 X 2004). Sam Janosch obejrzał spektakl dwukrotnie podczas swoich dwóch wizyt na Górnym Śląsku w 2005 i 2007 r. – odebrał sztukę z dużym wzruszeniem i zadowoleniem, o czym świadczyły jego entuzjastyczne komentarze w rozmowach nie tylko z mediami, ale także z samymi aktorami.

Podczas tegorocznej wizyty Janosch uczestniczył w licznych spotkaniach autorskich w śląskich miastach (i w Krakowie), wziął udział w uroczystości nadania Przedszkolu nr 28 w Zabrzu imienia Janoscha, spotkał się w Katowicach z laureatami i nominowanymi do Nagrody im. Janoscha Cegła z Gazety, przyznawanej za szczególne zasługi dla Śląska przez katowicką redakcję „Gazety Wyborczej”; odbył także niezwykle rozmowę o Górnym Śląsku z Kazimierzem Kutzem, która miała miejsce w gliwickiej siedzibie Domu, a którą media przedstawiały później jako rozmowę *Misia z Tygrysiem* (jak z janoschowych bajek dla dzieci).

Projekt pt. Quo vadis, Europo? organizowany przez naszą instytucję przy współpracy z polską Fundacją im. Roberta Schumana od 2006 r. jest cyklem debat, podczas których omawiamy – wraz z zaproszonymi ekspertami – najbardziej aktualne problemy dotyczące przyszłości Unii Europejskiej i możliwe rozwiązania. Dążymy także do wzmocnienia zainteresowania przyszłością Unii Europejskiej. Zaproszeni eksperci ds. unijnych, eurodeputowani i europejści, osobistości polskiego świata nauki i polityki starają się podzielić z publicznością jak największą wiedzą, dotyczącą omawianych podczas debat problemów i odpowiedzieć na wiele

pytań związanych z przyszłością Unii Europejskiej, czy znaczeniem Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy. Spotkania w ramach cyklu Quo vadis, Europo? są również okazją do tego, by politycy i eksperci ds. UE poznali pytania nurtujące Europejczyków, przez co debata każdorazowo staje się platformą dialogu – i tym samym wpisuje się w priorytetowy plan 3xD (demokracja, debata, dialog) przyjęty przez Komisję Europejską. Spotkania kierowane są do wszystkich mieszkańców województwa śląskiego i opolskiego, którzy angażują się na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i dalszej integracji Polski z Unią Europejską.

Do tej pory goście naszych debat dotyczyli m.in.: kwestii potencjalnego wejścia Polski do strefy euro, rozmawiali o polityce wschodniej Unii Europejskiej oraz roli Polski i Niemiec w dialogu pomiędzy UE a Rosją, Ukrainą i Białorusią, zajęli się tematem możliwych sposobów przezwyciężenia kryzysu Unii Europejskiej oraz podjęli temat szans i zagrożeń związanych z emigracją zarobkową. Niezwykle istotnym wydarzeniem dla działalności DWPN była organizacja w grudniu 2006 r. debaty poświęconej problematyce dialogu polsko-niemieckiego w kontekście objęcia przez Niemcy przewodnictwa w Unii Europejskiej od stycznia 2007 r. Jednym z zaproszonych na to spotkanie gości był Hubert Knirsch – radca ambasady Republiki Federalnej Niemiec, kierownik Wydziału Politycznego. Ponadto podczas z jednej z debat nasi goście omawiali problematykę obecności kobiet w życiu publicznym, a tym samym – w procesach decyzyjnych, w odniesieniu do doświadczeń polskich i niemieckich oraz w kontekście członkostwa obu krajów w Unii Europejskiej. Celem tej debaty było również zapoznanie uczestniczek i uczestników debaty z działaniami, jakie podejmuje Unia Europejska w celu promocji udziału kobiet w procesach decyzyjnych. Debata na ten temat jest szczególnie ważna w kontekście trwającego właśnie Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich. Wśród gości zaproszonych na tę debatę przez DWPN znalazła się Elke Schilling – była sekretarz Stanu w rządzie Saksonia-Anhalt, trenerka *gender mainstreaming*. Oprócz wymienionych gości w debatach z cyklu Quo vadis, Europo? uczestniczyli m.in.: dr Angelica Schwall-Düren, dr Jan Rzymełka, dr Monika Kieniewicz, Aleksandra Klich, prof. Hanns-Dieter Jacobson oraz prof. Marek Pliszkiwicz.

Jedną z najnowszych inicjatyw Domu jest realizowany przez Centrum Europejskie nowatorski projekt pt. *Corporate Social Responsibility* dla Górnego Śląska, który powstał celem upowszechnienia wiedzy na temat tej koncepcji i zagadnień jej pokrewnych. Idea Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (*Corporate Social Responsibility – CSR*) polega na tym, że przedsiębiorstwa w swojej działalności dobrowolnie podejmują zobowiązania etyczne, ekologiczne i społeczne, wykraczające poza normy obowiązujące je prawa.

Pomysł wdrażania tematyki CSR powstał w ściślejszej współpracy Fundacji im. Friedricha Eberta z DWPN. W opracowaniu koncepcji poszczególnych działań aktywny udział wzięli również: Centrum CSR.PL, Wyższa Szkoła Zarządzania

i Nauk Społecznych w Tychach oraz Wyższa Szkoła Nauk i Sztuki Stosowanych w Getyndze. Położenie nacisku na tematykę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu narodziło się z przekonania, że promocja tej innowacyjnej koncepcji wśród mieszkańców, decydentów i regionalnych przedstawicieli biznesu może mieć ogromne znaczenie dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Górnym Śląsku. Projekt realizowany był m.in. przez działalność Śląskiej Akademii CSR, którą rozpoczęło w marcu bieżącego roku otwarte seminarium inauguracyjne, na które zaproszeni zostali przedstawiciele organizacji pozarządowych, administracji publicznej oraz ważnych w regionie podmiotów gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem firm, które uzyskały tytuł Przedsiębiorstwo *Fair Play* i Firma Równych Szans.

W ramach Śląskiej Akademii CSR poruszono kwestie teoretyczne związane z koncepcją CSR, takie jak: definicje CSR, pojęcie interesariuszy, *corporate citizenship*, CSR a *Public Relations*, CSR jako narzędzie promowania równouprawnienia płci. Dodatkowo program Akademii obejmował część warsztatową, w ramach której odbyły się warsztaty z zarządzania projektami, komunikacji interpersonalnej, sztuki wystąpień publicznych i kontaktów z mediami.

Seminaria i warsztaty w ramach projektu odbywały się w weekendy na terenie województw śląskiego i opolskiego, m.in. w: Gliwicach, Kamieniu Śląskim, Opolu i Chorzowie. Do uczestnictwa zaprosiliśmy osoby, które spełniały warunki określone w zasadach uczestnictwa, tj. zamieszkanie na terenie województw śląskiego lub opolskiego, aktywne uczestnictwo w życiu lokalnej społeczności i zainteresowanie problematyką CSR.

Tegoroczni absolwenci to przedstawiciele zarówno organizacji pozarządowych, administracji publicznej, sektora biznesu, jak i osoby studiujące. Mamy nadzieję, że dzięki Akademii wszystkie osoby uczestniczące w projekcie z większą świadomością i poszerzonymi kompetencjami pełnić będą rolę liderów społeczności lokalnej, a zdobyte w trakcie seminariów i warsztatów wiadomości oraz praktyczne umiejętności pozwolą w efektywny sposób działać w obszarze propagowania i wdrażania koncepcji CSR w sferze zawodowej i społecznej.

Oprócz Śląskiej Akademii CSR program pt. *Corporate Social Responsibility* dla Górnego Śląska będzie realizowany również w ramach Szkoły Letniej CSRegion, która jest wspólnym przedsięwzięciem edukacyjno-badawczym DWPN w Gliwicach oraz partnerów merytorycznych: Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach oraz Wyższej Szkoły Nauk i Sztuk Stosowanych (*HAWK*) w Getyndze. Projekt skierowany jest do grupy 18 studentów z Polski i Niemiec, którzy podczas tygodniowego pobytu na Górnym Śląsku nie tylko uzyskają cenną wiedzę na temat modelu CSR w kontekście zarządzania regionalnego, ale także – poprzez wizyty studialne i wywiady z przedsiębiorcami – uczestniczyć będą w badaniach monitorujących, w jakim stopniu koncepcja CSR znajduje swoje zastosowanie w strategii przedsiębiorstw działających w regionie. Pośrednimi

adresatami projektu staną się samorządowcy, przedsiębiorcy, pracownicy organizacji pozarządowych i inne osoby zainteresowane zagadnieniem *CSR*, jak również wynikami badań i wytycznymi postępowania przy wdrażaniu *CSR*, opracowanymi przez studentów. Poprzez organizację Szkoły Letniej CSRegion zamierzamy zapewnić jego uczestnikom bezpłatny udział w nowatorskim polsko-niemieckim projekcie edukacyjno-badawczym oraz możliwość poznania regionu Górnego Śląska ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy socjologicznej. Naszym priorytetem jest jednakże zapoznanie z koncepcją społecznej odpowiedzialności biznesu oraz zarządzania regionem, a także kształcenie umiejętności badania zjawisk społecznych na przykładzie *CSR*. Znaczącym elementem programu Szkoły Letniej CSRegion jest możliwość współpracy naukowej, wymiana wiedzy i doświadczeń pomiędzy polskimi i niemieckimi studentami pod okiem ekspertów w dziedzinie *CSR* z obu krajów oraz bezpośredni kontakt z kadrą zarządzającą przedsiębiorstwami Górnego Śląska.

Bardzo istotnym projektem, zrealizowanym przez DWPN w 2007 r. dzięki dotacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, była rozbudowa Biblioteki Polsko-Niemieckiej i Info-Punktu w naszej gliwickiej siedzibie. Nad rozbudową biblioteki pracowaliśmy kilkanaście miesięcy. Celem zadania było nie tylko powiększenie księgozbioru gromadzonego w Bibliotece DWPN (o tematyce polsko-niemieckiej, regionalnej oraz europejskiej) i zastosowanie technologii usprawniających działanie biblioteki, ale także zainteresowanie szerokiego grona odbiorców tematyką przeszłości, teraźniejszości i przyszłości stosunków polsko-niemieckich, specyfiką wielokulturowości Górnego Śląska oraz tradycjami splatającymi się w historii tego regionu i losach jego mieszkańców. Chcemy także zapewnić stały dostęp do najnowszej i fachowej literatury, będącej źródłem informacji o mniejszościach narodowych i etnicznych, jakie zamieszkują Polskę i Europę. Znaczna część księgozbioru skoncentrowana jest wokół Unii Europejskiej – idei jednoczących Europę, dziedzictwa kulturowego, integracji Polski z Unią Europejską, wspólnych praw i prowadzonych projektów. Do dyspozycji czytelników oddane zostało pomieszczenie, gdzie umieszczony został powiększony księgozbiór, ale także stanowiska komputerowe oraz stanowiska czytelnicze. Nasza biblioteka nawiązała współpracę z Biblioteką Śląskiego Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach. Prowadzimy także rozmowy na temat nawiązania współpracy z innymi cenionymi ośrodkami w regionie i kraju, które podobnie jak DWPN dążą do zintensyfikowania kontaktów polsko-niemieckich, badają zagadnienia związane z historią i tożsamością środkowoeuropejskich regionów pogranicza kulturowego, propagują kulturę i tradycję Śląska. Z propozycją współpracy zwróciliśmy się do Biblioteki Śląskiej oraz Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy Brandta.

Od wielu lat Centrum Europejskie współorganizuje wraz z Samorządem Miasta Gliwice wielką fetę z okazji uroczystych obchodów Dnia Europy. Impreza adresowana przede wszystkim do młodzieży szkół ponadpodstawowych naszego

regionu odbywa się 9 maja każdego roku, czyli w dzień święta obywateli Unii Europejskiej. Święto to upamiętnia rocznicę ogłoszenia w 1950 r. Deklaracji Roberta Schumana, która oficjalnie uważana jest za fundament procesów integracyjnych w Europie. Tego dnia młodzież z Górnego Śląska manifestuje sympatię dla idei integracji współorganizując i uczestnicząc w obchodach Dnia Europy. Podczas uroczystości krajobraz na Placu Krakowskim w Gliwicach, gdzie odbywa się znacząca część projektu, zdominowany jest przez barwy Unii Europejskiej – niebieską i żółtą. Kolory te rzucają się w oczy nie tylko jako wystrój sceny i placu, ale również jako kolor koszulek noszonych przez setki młodych ludzi ze szkolnych klubów europejskich, którzy z zaangażowaniem pracują przy organizacji imprezy. Dla chcących świętować na cześć Unii organizujemy wiele atrakcji. Na scenie odbywają się występy młodzieżowych zespołów muzycznych i tanecznych, przeprowadzane są interaktywne konkursy dla uczestników (m.in. wiedzy o Unii Europejskiej i konkursy językowe) oraz happeningi. Wokół placu natomiast znajdują się stoiska, na których prezentowane są materiały informacyjne na temat Unii Europejskiej. Podróżujący po Gliwicach środkami komunikacji miejskiej mogą uczestniczyć w zabawie w Autobusach i Tramwajach Europejskich, w których czekają na pasażerów konkursy, quizy i zabawy o tematyce europejskiej oraz ciekawe nagrody. Radosne świętowanie wieńczą efektowne pokazy sztucznych ogni oraz koncerty muzycznych gwiazd. Do tej pory na scenie gliwickiego Placu Krakowskiego uczestnicy Dnia Europy mieli okazję obejrzeć występy m.in.: Justyny Steczkowskiej, Sidneya Polaka, Kombi. Dzień Europy jest również świetną okazją do spotkania z młodzieżą z miast partnerskich Gliwic: Bottrop, Dessau, Kežmarok, Salgotarjan, Doncaster, Nacka, Valenciennes, Topolcany.

Jednym z najważniejszych projektów młodzieżowych Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej jest cykliczny projekt Kuźnia Młodych Liderów, realizowany z dużym powodzeniem od wielu lat we współpracy z Fundacją Konrada Adenauera. Celem projektu jest wspieranie młodych ludzi w ich działaniach na rzecz aktywnego udziału w życiu politycznym i społecznym regionu, a także w podejmowaniu odpowiedzialności za swoje środowisko lokalne oraz wykorzystywaniu i rozwijaniu własnych zdolności i potencjału. W projekcie bierze udział grupa dwudziestu pięciu aktywnych młodych ludzi wywodzących się z województwa opolskiego oraz śląskiego, którzy pragną poprzez uczestnictwo w Kuźni Młodych Liderów nie tylko rozszerzyć swoje horyzonty poznawcze, ale również nauczyć się, jak wykorzystywać własne umiejętności na rzecz swego najbliższego środowiska. Na projekt składa się cykl spotkań seminaryjnych oraz warsztatowych z udziałem ekspertów, polityków, liderów mniejszości niemieckiej, podczas których młodzież poznaje m.in.: historię Górnego Śląska i stosunków polsko-niemieckich, zasady funkcjonowania systemu demokratycznego i społeczeństwa obywatelskiego, główne obszary działalności mniejszości niemieckiej w Polsce. Zdobywa również umiejętności z zakresu komunikacji interpersonalnej i społecznej, współpracy w zespole,

wystąpień publicznych, zarządzania organizacjami pozarządowymi i projektami realizowanymi przez tego typu instytucje oraz kontaktu z mediami. Szczególne miejsce w opisywanym cyklu zostało przeznaczone dla seminariów, podczas których poruszano zarówno kwestię charakterystyki, tożsamości i znaczenia mniejszości niemieckiej w Polsce (zwłaszcza na Górnym Śląsku) oraz perspektywy dotyczących jej koegzystencji z polską większością, jak i tematykę uwarunkowań historycznych i tła politycznego życia Niemców na Górnym Śląsku.

Kolejnym istotnym cyklicznym projektem, w którego tworzeniu uczestniczy DWPN, jest Seminarium Śląskie odbywające się rokrocznie na Zamku w Kamieniu Śląskim (województwo opolskie). Ta cenna inicjatywa zapoczątkowana została przed dziesięciu laty przez duszpasterza Mniejszości Narodowych Diecezji Opolskiej – ks. Wolfganga Globischa. Seminarium, jedna z najważniejszych imprez poświęconych tematyce śląskiej i niemiecko-polskiej w naszym regionie, wpisało się już na stałe do kalendarza jako miejsce spotkania i wymiany poglądów śląskich aktywistów. Do jego tradycyjnych organizatorów należą Duszpasterstwo Grup Mniejszości Narodowych Diecezji Opolskiej oraz Konwersatorium im. Eichendorffa. Od 2002 r. w prace merytoryczne i organizacyjne włączyła się również nasza instytucja. Znaczny dorobek dotychczasowych jedenastu edycji kamińskich spotkań w dialog polskich i niemieckich Górnoszlazaków służy poszerzeniu wiedzy, otwartej wymianie poglądów w atmosferze zaufania oraz dalszemu budowaniu zrębów silnej tożsamości regionalnej. Ks. prof. abp Alfons Nossol podczas swojego przemówienia z okazji uroczystego rozpoczęcia XI Seminarium Śląskiego, 25 września 2006 r. tak mówił o doniosłym znaczeniu tych cyklicznych spotkań i roli, jaką ma w nich do spełnienia nasze stowarzyszenie:

„Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej. Nie żaden instytut, nie żadna instytucja polityczna, ale Dom. Państwo są właśnie gośćmi tegoż Domu. W domu zwykło się rozmawiać bardziej rodzinnie, bez politycznych zacieśnień, bez takich czy innych ideologicznych aspektów, ale w poczuciu, że chcąc czy nie chcąc tworzymy jedną, wspólną rodzinę. W rodzinie nie narzuca nam się również tożsamego, jednolitego poglądu, sposobu podejścia do ważnych spraw, ale atmosfera domu stwarza szczególny klimat bezpośredniości, szczerości i nazywania wszystkiego po imieniu. Mówiąc o nowych wyzwaniach w aspekcie współpracy Polaków i Niemców mamy na uwadze sytuację aktualną, ale również twórcze spojrzenie w przyszłość. Jak dom, jak ci, którzy tworzą tę jedną wielką, wspólną rodzinę zwykli patrzeć w tę przyszłość? To jest ich przyszłość. Przyszłość ojczyzny, w której żyjemy, przyszłość większości i przyszłość oczywiście mniejszości narodowych, a mniejszościom zawsze zależy mocno na tym, by większość miała się jak najlepiej, miała uporządkowane relacje. Relacje antropologiczne, humanistyczne jednej wielkiej rodziny ojczyznianej, relacje zarówno ekonomiczne, polityczne, kulturowe, bo im większości będzie się działo lepiej i szczęśliwiej, im więcej będzie zadowolona z perspektyw i z wyzwań i sposobu ich rozwiązywania i stawiania im czoła, tym mniejszość będzie się miała lepiej (...) Dlatego apeluję do odpowiedzialnych za ten Dom i za jego egzystencję, jedyny Dom w swoim rodzaju, jeszcze raz powtarzam: nie instytucja, nie ośrodek, nie takie czy inne zrzeszenie, ale właśnie autentyczny, prawdziwy Dom. Oby ten Dom mógł też po domowemu uczyć stawiać czoła wszystkim najnowszym wyzwaniom w tym wciąż jeszcze trudnym przecież dialogu polsko-niemieckim”.

Tematyka minionych edycji Seminarium Śląskiego była niezwykle różnorodna. W ramach tych spotkań podjęto kwestie, stanowiące integralną część śląskiej historii oraz tematów wciąż wysoce aktualnych, takich jak: tożsamość na Śląsku, jego kultura i historia, znaczenie duchowieństwa, mniejszości narodowych w tym mniejszości niemieckiej oraz młodzieży mniejszości niemieckiej. Natomiast w trakcie dyskusji panelowych i wygłaszania referatów podczas historycznego bloku, jaki odbył się np. w ramach VIII edycji Seminarium Śląskiego w 2003 r., podjęto doniosłą tematykę postanowień konferencji w Jałcie i Poczdamie oraz ich bezpośrednich konsekwencji, m.in.: przesunięcia terytorium Polski na zachód, ucieczki i przesiedlenia Niemców z byłych niemieckich terenów wschodnich oraz Polaków z byłych polskich Kresów Wschodnich. Dotknięto również spraw związanych z historią i propozycjami rozwoju Śląska, dyskutowano na temat działalności i perspektyw instytucji działających na rzecz rozwoju kultury mniejszości niemieckiej oraz rozwoju regionalnego Górnego Śląska związanego z jego postindustrialnym dziedzictwem. W ramach historycznej części seminarium podjęto próbę przedstawienia i dyskusji wybranych wydarzeń związanych z międzywojenną historią Śląska, począwszy od omówienia postanowień traktatu wersalskiego aż po klęskę demokracji w Republice Weimarskiej i przejęcie władzy przez Hitlera w 1933 r. wraz konsekwencjami tych wydarzeń dla Górnego Śląska.

Dziesiątej edycji cyklu towarzyszył temat przewodni: Między Polską a Niemcami. Śląsk – pogranicze czy region pomostu? Wczoraj – dziś – jutro, prowokujący do rozważań nad rolą i miejscem mniejszości niemieckiej na Górnym Śląsku, w szczególności zaś rolą Śląska w stosunkach polsko-niemieckich. Trwający wówczas Rok Polsko-Niemiecki 2005/2006 oraz fakt, iż mniejszość niemiecka funkcjonowała w demokratycznej Polsce już od 15 lat, skłoniła nas do podjęcia próby swoistego podsumowania wyników dotychczasowej współpracy oraz oceny realizacji traktatów polsko-niemieckich. W ramach seminarium podjęta została również dyskusja nad zagadnieniem tożsamości śląskiej oraz wpływem wielokulturowego dziedzictwa Górnego Śląska na rozwój tego regionu w Polsce i w Europie. Seminarijnym rozważaniom towarzyszyły m.in. następujące imprezy kulturalne: projekcja filmu dokumentalnego z cyklu Górnośląskie odkrywanie świata, spektakl teatralny Teatru Korez z Katowic *Cholonek* wg Janoscha, czy spotkanie autorskie i dyskusja na temat literatury śląskiej z prof. dr. Peterem Horstem Neumannem, które odbyło się w ramach projektu Opolski Salon Literacki.

Ubiegłoroczne XI Seminarium Śląskie nt. Polska – Śląsk – Niemcy. Współpraca Polaków i Niemców wobec nowych wyzwań stanowiła kontynuację zagadnień poruszanych w trakcie kamińskich spotkań w 2005 r. Poza refleksją dotyczącą kilkunastu lat polsko-niemieckiej współpracy oraz obustronnego zaangażowania w międzykulturowy dialog, zdefiniowano zbliżające się wyzwania, a także zwrócono uwagę na obecne oraz przyszłe zadania mniejszości niemieckiej i jej rolę w życiu społecznym i kulturowym w Polsce.

Do tej pory w Seminarium Śląskim uczestniczyło wielu znakomitych gości, wśród których znaleźli się m.in.: dr Helmut Schöps, Konsul Generalny Republiki Federalnej Niemiec we Wrocławiu, prof. Piotr Madajczyk z Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, dr Jerzy Gorzelik, dr Dan Gawrecki, dr Adolf Kühnemann, przewodniczący Konwersatorium im. J. v. Eichendorffa, ks. prof. abp Alfons Nossol, dr Martin Klatt z Instytutu ds. Badania Regionów Pogranicza, dr Angelica Schwall-Düren, przewodnicząca Zarządu Federalnego Towarzystw Polsko-Niemieckich, prof. Marek S. Szczepański.

Ważne miejsce w działalności Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej zajmują projekty i imprezy związane z osobą Horsta Bienka, wybitnego pisarza urodzonego w Gliwicach. Nasze działania mają na celu przywrócenie znakomitemu górnośląskiemu twórcy (autorowi tzw. śląskiej tetralogii, na którą składają się powieści: *Pierwsza polka*, *Wrześniowe światło*, *Czas bez dzwonów* oraz *Ziemia i ogień*) należytej mu pamięci, uznania oraz dalszego zainteresowania ze strony mieszkańców regionu. Naszym celem jest również popularyzacja Horsta Bienka oraz miasta Gliwice w kontekście rozwoju polsko-niemieckiego dziedzictwa kulturowego na Górnym Śląsku. Istotnym etapem dla rozwoju naszego projektu była organizacja uroczystości związanych z piętnastą rocznicą śmierci Horsta Bienka, które odbyły się w dniach 30 listopada – 3 grudnia 2005 r. W ramach uroczystości, po raz pierwszy w Polsce, a zarazem w rodzinnym mieście pisarza, wręczono nagrodę im. Horsta Bienka przyznawaną przez Bawarską Akademię Sztuk Pięknych w Monachium. Nagroda główna został przyznana dr. Alfredowi Kolleritschowi, natomiast nagrodę stypendialną otrzymała Anja Utler. Ponadto program imprezy obejmował prezentację wystawy poświęconej życiu i twórczości Horsta Bienka, debatę z młodzieżą o życiu, dziele i znaczeniu gliwickiego twórcy jako budowniczego mostów porozumienia między Polakami i Niemcami, projekcję filmów związanych z osobą autora, spotkanie i dyskusję dotyczącą wybranych aspektów życia, twórczości i przesłania Horsta Bienka oraz roli pisarza w dialogu kultur między Polską a Niemcami. Atrakcją stanowiącą doskonale dopełnienie uroczystości stanowiły wycieczki, których szlak przebiegał śladami znakomitego gliwiczana, natomiast zwieńczeniem projektu było ogłoszenie przez Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz Instytut Goethego w Krakowie konkursu literackiego na prozę: Gliwice jako wspólne polsko-niemieckie dziedzictwo kulturowe. Poszukujemy nowego Horsta Bienka.

W części artystycznej owej grudniowej uroczystości odbył się koncert Kwartetu Śląskiego oraz zaprezentowane zostały fragmenty *Missa Festiva* Ignaca Reimanna w wykonaniu chóru i solistów Gliwickiego Teatru Muzycznego pod dyrekcją Barbary Stanisz. Uroczystości zorganizował DWPN we współpracy z Samorządem Miasta Gliwice oraz Bawarską Akademią Sztuk Pięknych w Monachium. Współorganizatorami tego ważnego wydarzenia kulturalnego – zarówno dla miasta, jak i polskiego oraz niemieckiego świata kultury – były także inne instytucje kulturalne

Gliwic: Muzeum w Gliwicach, kino Bajka w Gliwicach oraz Gliwicki Teatr Muzyczny. Projekt ów stał się preludium do dalszego wzbudzania zainteresowania twórczością i życiem Horsta Bienka, którego skomplikowane losy i dorobek literacki są świetną płaszczyzną do dyskusji na temat tożsamości śląskiego pogranicza oraz polsko-niemieckiego dialogu wpisanego w dziedzictwo kulturowe tego regionu Europy. Zachęciliśmy młodzież do stworzenia strony internetowej poświęconej Horstowi Bienkowi – www.horstbienek.pl – tam także można przeczytać wszystkie nagrodzone i wyróżnione prace literackie młodych ludzi we wspomnianym konkursie.

Integralną część działalności Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej stanowią publikacje wydawane przez nasze stowarzyszenie. Są one związane z zagadnieniami, którymi zajmuje się nasza organizacja i pełnią często rolę uzupełnienia realizowanych przez nas projektów. W trakcie dotychczasowej działalności DWPN wydaliśmy kilkadziesiąt pozycji, wśród których należy wymienić m.in.: *Losy Górnoszlazaków w dwudziestym wieku* i *Górny Śląsk – świat najmniejszy* Stanisława Bieniasza, *Historie rodzin na Górnym Śląsku*, *Obraz Górnego Śląska i fenomen granicy w twórczości Horsta Bienka*, *Niemcy górnoszlazcy. Leksykon biograficzny*, *Nobliści ze Śląska*, cykl wydawniczy *Pamiętniki śląskie*, *Górnoszlazacy w polskiej i niemieckiej reprezentacji narodowej w piłce nożnej – wczoraj i dziś*. *Sport i polityka na Górnym Śląsku w XX wieku*, zbiór prac konkursowych *Gliwice i Górny Śląsk jako wspólne polsko-niemieckie dziedzictwo kulturowe. Poszukujemy nowego Horsta Bienka*, *Życie i twórczość Andreasa Gryphiusa*. *Poezja i polityka na Śląsku XVII w.*, *Śląsk żyjący Europą* oraz liczne publikacje związane z lokalną historią Górnego Śląska.

Chętnie także włączamy się w produkcję filmów dotyczących polsko-niemieckiej lub śląskiej tematyki, czego przykładem są wydane przez nas płyty DVD: cykl filmów dokumentalnych *Górnoszlazkie odkrywanie świata* Wojciecha Sarnowicza i Michała Smolorza; *Kto szuka prawdy...* – dokument Ewy Fagas-Mielech i Piotra Mielecha o życiu i filozofii Edyty Stein; zapis zorganizowanego przez DWPN w 2004 r. widowiska literacko-muzycznego *Pan na Łubowicach. Śląskie pejzaże Josepha von Eichendorffa*.

Inicjatywy podejmowane przez DWPN, ze szczególnym uwzględnieniem działań na rzecz pomyślnego rozwoju dialogu Polaków i Niemców oraz roli dziedzictwa Górnego Śląska jako obszaru wielokulturowego pogranicza w kształtowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców regionu, wymagają niezwykle precyzyjnej i wszechstronnej prezentacji pozbawionej stereotypowych postaw. Podobnie uważa ks. prof. abp Alfons Nossol, którego słowa z cytowanej już wyżej mowy inauguracyjnej w czasie XI Seminarium Śląskiego niechże stanowią zarówno podsumowanie, jak i postulat na kolejne lata działalności DWPN:

„Wydaje mi się, iż trzy kroki są tu absolutnie nieodzowne: najpierw zerwanie ze wszystkimi apriorycznymi uprzedzeniami z obu stron, następnie trzeba doprowadzić do dość heroicznego aktu odtrucia myśli i idei i, po trzecie, usiłować uzdrowić pamięć. Wtedy atmosfera domowa zrobi resztę (...)

Musimy wszystko widzieć w kontekście europejskim, w tej wielkiej rodzinie narodów (...) Chciejmy dlatego wszystko uczynić, abyśmy w tym Duchu patrzyli na nasze relacje i je odpowiednio układali, tworzyli i tak w sposób twórczy stawiali czoła wszystkim nowym wyzwaniom”.

ELŻBIETA WIĘCEK, KSYMENA ZAWADA,
KATARZYNA SEKUŁA

Dział Programów Kulturalnych
Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej

NIEMIECKI INSTYTUT HISTORYCZNY W WARSZAWIE

Niemiecki Instytut Historyczny rozpoczął swoją działalność w maju 1993 r. Tym samym znalazł się w gronie kilku istniejących już Niemieckich Instytutów Historycznych (NIH): w Rzymie (założony w 1888 r.), Paryżu (1958), Londynie (1975) oraz Waszyngtonie (1986). Wymienione Instytuty, do których dołączył powstały w 2005 r. NIH w Moskwie, od 2002 r. stanowią część fundacji prawa publicznego *Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland*, która finansowana jest przez Federalne Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych. Sposób, w jaki skonstruowano Fundację, ma podkreślać fakt, że Instytuty są niezależne pod względem naukowym. Ze swojej działalności NIH składa sprawozdanie Radzie Naukowej; w jej skład wchodzi dziewięciu profesorów, od samego początku dwóch z nich reprezentuje Polskę. Istnieje także Rada Fundacji; wśród jej jedenastu członków jedynie dwaj to przedstawiciele rządu (Federalnego Ministerstwa Edukacji i Badań Naukowych oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych). Pozostali członkowie reprezentują organizacje naukowe, takie jak *Deutsche Forschungsgemeinschaft* czy też *Max-Planck-Gesellschaft*.

NIH w Warszawie to przede wszystkim placówka badawcza. Do zadań Instytutu należy badanie historii Polski – począwszy od średniowiecza, aż po okres powojenny – w tym również historii Polski w kontekście jej europejskich relacji (między innymi w odniesieniu do stosunków polsko-niemieckich) oraz w kontekście europejskiej historii porównawczej. Obok dyrektora zadanie to realizuje dziewięciu pracowników naukowych. Z reguły pozostają oni w Instytucie przez okres od trzech do pięciu lat. W tym czasie pracują nad swoim projektem habilitacyjnym, następnie wracają do Niemiec, na ich miejsce pojawiają się zaś nowi naukowcy. W ten sposób poszerzana i pogłębiana jest znajomość polskiej historii w Niemczech. Tylko jeden etat pracownika naukowego jest zarezerwowany dla obywatela Polski, który zajmuje się redagowaniem polskojęzycznej serii wydawniczej Instytutu.